

Анђела Н. Милутиновић¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
ORCID 0009-0002-4206-9869

ПРОЗНА КЊИЖЕВНОСТ: УВОД У СЕМИОТИКУ НАРАТИВА

(Ignasi Ribó, *Prose Fiction: An Introduction to the Semiotics of Narrative*, Open Book Publishers, Cambridge, 2019, 160 p.)

Професор Игнаси Рибо више од 10 година предаје књижевну теорију и семиотику, а тренутно ради на Факултету за слободне уметности при Универзитету Ме Фа Луанг (Чијанг Раи, Тајланд). Године 2019. објавио је уџбеник на енглеском *Прозна књижевност: Увод у семиотику наратива*² (*Prose Fiction: An Introduction to the Semiotics of Narrative*), првенствено намењен студентима из Азије основних академских студија, смера енглески језик и књижевност. С обзиром на то да, како аутор каже у предговору, студенти у Азији имају основно али ограничено познавање англоамеричке књижевности и пропратних термина, овај уџбеник би им служио да се на једноставан, прецизан и концизан начин упознају са неопходним терминима. Штавише, иако првобитно намењен једној групи студената, Рибо сматра да би овај уџбеник био од користи свим студентима који се сусрећу са англоамеричком књижевношћу или уче о њој. У овом приказу ћемо размотрити како овај уџбеник може постати широко применљив, не само за тумачење једног књижевног текста, већ и за писање истог, помоћу дефинисања свих наративних елемената присутних и неопходних за једно књижевно дело. Анализираћемо све аспекте како бисмо утврдили да ли је адекватан и прикладан за студенте основних академских студија, независно од земље из које долазе. Аутор указује на прилагодљиву природу уџбеника, те може послужити и професорима, било да га укључе у обавезну литературу или послужи за припрему наставе.

Почевши од наслова, можемо очекивати семиотички приступ дефинисања наративних термина, који није неконвенционалан али би могао бити неочекиван. За разлику од традиционалног дефинисања који подразумева објашњавање појма и проказивање значења на примеру,

¹ andjela.milutinovic@filum.kg.ac.rs

² Уџбеник није преведен на српски језик, те ће се, изузев званичних термина признатих у српском језику, у овом приказу користити преводилачка решења аутора приказа.

семиотички приступ подразумева дефинисање појмова као (књижевног) знака. Самим тим, појам се тумачи унутар ширег система знакова. Свака наративна техника или термин дефинише се не самостално, већ у односу на остале и на који начин су повезани.

Уџбеник садржи 160 страница које након информација о аутору, признања и предговора обухватају и садржај који укључује 7 поглавља са мањим потпоглављима. Пре сваког поглавља написан је увод, а после сваког поглавља налази се резиме са назначеним најважнијим ставкама, као и списак референци. На крају текста прво је излистана стручна литература (109–113), а затим и списак аутора 45 илустрација које обилују књигом (113–119). Такође је алфабетним редоследом наведен и кратак опис радње свих романа и приповетки споменутих у уџбенику, који су служили као примери за одређене термине (119–135). На крају књиге налази се и глосар наративних термина (135–157) обрађених у уџбенику. Узевши у обзир овакву структуру књиге можемо приметити намеру аутора да дефинише и појасни сваки поменути термин. Након читања књиге студенти се могу служити речником неопходних термина, а могу искористити и списак дела за сопствено истраживање или пример по ком би памтили одређени правац, термин или наративни облик. Штавише, мора се назначити и приметна обазривост аутора када је у питању разноврстан одабир илустрација и слика. Не само да могу бити од користи визуелним типовима ученика већ њихова присутност доприноси и смањењу монотоније текста, привлачи пажњу студентима и додатно их ангажује. Поменуте слике односе се на прва издања познатих дела као што су *Дон Кихот*, *Робинзон Крусо* и *Метаморфоза*, али и слике аутора и локација као што је Хогвортска школа из серијала *Хари Потер*. Поред илустрација ликова као што су Волдеморт, Шехерезада и Чича Том, интегрисани су и шематски прикази односа између наративних слојева, приказ чинова драме и семиотички модел наратива. Присутност илустрација апстрактних концепата значајно може допринети јаснијем разумевању истих.

Уџбеник започиње предговором у ком Рибо уверава читаоце да је користио једноставан и разумљив језик који није оптерећен сувопарним и стручним терминима. То обећање је и испунио, те и студенти који не поседују предзнање могу пратити упутства и јасно разумети дефиниције књижевних појмова који су поткрепљени разним примерима не само англоамеричке већ и светске познате књижевности. Треба напоменути и одабир књига и прича присутних у овом тексту зато што се говори о познатим причама као што су *Библија*, *Алиса у земљи чуда*, *Ана Каренина*, *Божична прича*, *Хиљаду и једна ноћ*, *Илијада*, *Хари Потер* и многе друге. Увођење светске књижевности, разних временских периода као и савремених, омогућава читаоцима не само да повежу своје претходно знање, што је изузетно корисна техника учења, већ и да се упознају са новим делима.

Свако поглавље посвећено је одређеном наративном елементу почевши од радње, околности, времена и места у ком се радња одвија (енгл. *setting*), карактеризације ликова, укључујући и нараћају, језик и теме. Поглавља започињу прегледним уводом упућујући читаоца на оно што може очекивати у том одељку. У првом поглављу (1–14), аутор објашњава природу семиотичког приступа у дефинисању прозне књижевности јасним разликовањем фиктивне и документарне књижевности (енгл. *non-fiction*), као и прозних и поетских текстова. Будући да ће се помињати искључиво романи и приповетке, аутор прецизно указује на разлике између ове две књижевне форме. Аутор излаже предности семиотичког приступа, баш због разноврсности овог уџбеника. Ако се наратив дефинише на генералном нивоу, то разумевање моћи ће да се пренесе на све форме писаног текста. Ово поглавље такође указује на слојевитост текста коју је важно разумети на самом почетку студија. Све што ће се касније читати може у себи имати више значења поред оног примарног, а семиотички приступ дефинисања текста омогућава боље разумевање не само код читаоца, већ и код будућих аутора прозних текстова. Штавише, аутор подсећа читаоце на једно од својстава наративног текста, а то је да, поред естетског својства, иза текста стоји поступак писања циљане наративне структуре и пажљива изградња односа између читаоца и текста. Сви ови елементи део су наратологије коју аутор користи, како би осигурао да се приликом тумачења наративног текста, било које врсте, не задржавамо на површном нивоу, већ да узимамо у обзир бројне интратекстуалне³ односе.

У другом поглављу (17–31) најзначајније је истаћи објашњење суштинске разлике између два конфузна термина: заплета (енгл. *plot*, *sujet*) и приче (енгл. *story*, *fabula*). Искористивши причу о Светом Ђорђу и аждаји, аутор првобитно на дијаграму приказује низ догађаја који су део заплета. Међутим, ако су само поређани без икакве повезаности, изузев темпоралне, они не могу чинити причу. Са друге стране, наредни дијаграм представља на који се начин могу повезати првобитно одвојени догађаји. Аутор наглашава важност узрочно-последичног односа и наглашава како би догађај у другој половини приче требало бити каузално повезан са неким догађајем из прве половине приче. Указује се на велики број измена и могућности слагања догађаја и њихове повезаности. Самим тим охрабрује ауторе да не би требало избегавати поигравање редоследом догађаја. Ово су изузетно важни савети за будуће писце зато што Рибо објашњава шта заправо причу чини причом. Дакле, саветује нас како препознати и како написати добру причу. Рибо не пропушта прилику да додатно укаже на постојање микро и макро плана када говоримо о наратологији, те да треба посветити додатну пажњу и једном и другом плану. Ово додатно указује на свеприсутну намеру да се открију финесе и детаљи до најситнијих делова приликом писања једног наративног текста.

3 Односи знакова и речи унутар самог текста.

Да аутор има за циљ повезивање свог уџбеника и генерално знање ученика са семиотиком наратива најбоље показује треће поглавље, о времену и месту одвијања радње (33–45). Спацијални приказ и описи локација и атмосфере у књигама, аутор повезује са примерима познатих филмских остварења као што су *Хари Појтер* и *Господар њрстенова*. Рибо неретко упућује на друге врсте уметности и медије који нуде разне приче као што су кинематографија и сликарство („Млада жена која слика (1801)”, „Шехерезада” (1913)). Овом техником не само да омогућава повезивање знања о другим уметностима, већ указује и на повезаност између поменутих уметности. Указује и на својство наратива и његове израде, те да се ово знање може применити како у књижевним делима, тако и у драмским и филмским. Ово нас доводи до још једне предности овог уџбеника, а то је да може помоћи приликом тумачења и стварања других претходно поменутих уметничких дела. Ова вишенаменска употреба такође нас подсећа и на детаљан процес стварања уметности уопште, те да поред естетске вредности учавамо детаљну методологију без које се стваралачки процес не може замислити.

За нове термине које треба објаснити Рибо је направио базу за њихово разумевање у претходним поглављима. Наиме, како би објаснио уверљивост (енгл. *verisimilitude*) и наративне принципе, Рибо користи пример Чеховљеве пушке. Један од савета писца, Антона Павловича Чехова био је да, ако је у првом чину окачена пушка, онда до краја она мора да опали. Имајући у виду да је аутор већ објаснио допринос неизвесности у причи и важност каузалног редоследа, те да ништа није случајно написано, читаоци ће лако схватити наративни принцип као што је Чеховљева пушка. Са друге стране како се не би стекао погрешан утисак да сваки симбол мора да буде од значаја, Рибо такође дефинише уверљивост као појам веродостојног приказа неког места. Објашњава која је улога и рецепција дескриптивних техника, као и како их користити. Овим поступком аутор не само да дефинише битне појмове, већ спречава потенцијалне забуне приликом разумевања истих.

Наредно поглавље о ликовима (47–62) додатно потврђује важност семиотичког приступа. Како Рибо наводи, опис ликова не само да доприноси уверљивости наратива, већ овде говоримо о знаковима који су неоспориво повезани са догађајима и локацијом. Сваким додатним поглављем Рибо испуњава свој циљ и потврђује јасније учење и разумевање елемената једног наратива семиотичким приступом. Треба посветити пажњу ликовима, аутор каже, не само како би били пуни живота, већ да би веродостојно приказали одређену културу или националност, ако говоримо о стварним државама. Са друге стране, ако је у питању фиктивни свет, подједнако је важно детаљно описати културолошка обележја, како би се читалац боље упознао и стекао утисак да би такав свет могао да постоји. Подробно анализирање структуре ликова вредно је помена, зато што нас аутор упознаје са свим финесама стварања или описивања ликова. Било да је у питању разлика између динамичних и

статичних ликова, омогућавање читаоцима да сазнају њихове мисли и осећања, као и карактеристични, лични описи и детаљи, указује се на потребу за ваљаним запажањем ових карактеристика. Штавише, оставља поруку будућим ауторима да темељно истраже и припреме културолошке карактеристике из стварног живота, због свих читалаца који те особине препознају или деле. У овом поглављу аутор често користи лик Харија Потера као пример. Као што је претходно већ речено, употреба познатих ликова је достојна похвале. Међутим, не би било згорег да је аутор споменуо и остале фиктивне ликове, ради што веће разноврсности. Учестала употреба овог лика има већ поменуте предности, али у случају да је читаоцима овај лик непознат, исход би могао бити контрапродуктиван.

Пето поглавље, дискусија о нарацији (65–79), надовезује се на поглавље о ликовима. Овај редослед тематских целина, као и сваки претходни, указује на логичан след целина које се обрађују што омогућава јаснију прегледност. У поглављу о нарацији, Рибо не само да нас упознаје за наратолошким елементима, већ нас и подучава на које начине све можемо схватити одређени принцип нарације. Због разних метода, разликујемо непоузданог наратора, нарацију у првом и трећем лицу, нарацију искључиво у садашњем времену и када су комбинована времена у питању. Рибо нам скреће пажњу на улогу фокализације, наративне перспективе, те да иако је нарација у трећем лицу, она ипак може бити из перспективе одређеног лика, а самим тим и субјективна. Ово су значајни савети приликом тумачења наратива и подсећају нас да се слика и приказ реалности мења у зависности из чије перспективе причу читамо. Такође указује на утицај наратора на наше мишљење када је у питању приказ одређеног догађаја. Омогућава нам да лакше разграничимо између више гласова или наратора који нису именовани нити прецизирани. Штавише, подстиче нас на размишљање о одређеној количини одговорности која прати стварање наратора и о утицају који може имати наратолошки стил.

Последња два поглавља говоре нам о језику (81–93) и темама (95–107), па би требало напоменути и уклапање осталих наративних елемената. Поред семиотичких и наратолошких, аутор објашњава терминологију и уплив стилистике, реторике, идеолошких питања, као и интерпретативни оквир. Истицањем улоге стилистике, указује се на подробно разматрање наративног језика, предлажући спој естетских елемената, као што су стилске фигуре. Наравно, овде аутор не закључује своју намеру, већ указује и на потенцијалну вишенаменску улогу одређене стилске фигуре. Поред естетског обележја, стилске фигуре и друге стилистичке одреднице такође имају за циљ обликовање препознатљивог стила писца или одређену црту неког фиктивног лика. Поред савета како написати добру причу, текст читаоце подсећа да не треба да оставе приче без свог карактеристичног стила. Треба напоменути да Рибо користи ово поглавље како би истакао важност превода и подсећа

нас на све маргиналне земље и језике због којих читаоци немају увек приступ оригиналним текстовима, већ читају преведену верзију. Иако превођење није један од наративних елемената и није повезан са процесом писања приче, ипак наилазимо на подсетник да читање превода не може бити исто као читање оригинала. Самим тим сви будући преводиоци међу читаоцима добијају савет да текст треба превести што веродостојније оригиналу. А за крај аутор разматра неоспорив допринос књижевности у одређењу идеологије или филозофије. Овај елемент, као и тумачење целог дела и ликова, може бити једини који излази из оквира структуре једног наратива. То је једини аспект над којим не можемо имати потпуну контролу. Тумачење и одјек могу се претпоставити али никада се не могу предвидети, те Рибо узима у обзир и ову карактеристику и додатно шири свест о одговорности коју треба имати како као критичар и читалац, тако и као писац једног наратива.

Узевши све у обзир, овај уџбеник се ослања на велики обим стручне литературе из које дефинише теоријске појмове. Закључујемо да је представљен адекватан број стручних термина неопходних за постављање базе за боље разумевање семиотике наратива. Стручна терминологија не отежава разумевање уџбеника зато што је језик разумљив а дефиниције јасне, са илустрацијама и бројним примерима. Квалитетном разумевању додатно доприноси и логичан след тематских целина, заједно са подтемама које су обрађене. Почевши од макро плана који подразумева заплет радње, историјски и културни контекст, жанровске одреднице као и све пропратне елементе, па затим прелаз ка микро плану у ком су детаљно разрађени стилски елементи, карактеризација ликова, мотиви и крајња поука. Рибо тежи ка томе да објасни нераскидив али комплексан однос између писца, прозног текста, наратора и читаоца. Овим приступом јасније се приказује како одређени термин функционише унутар сложене структуре наратива. Свако ново поглавље служи као надоградња стеченом знању из претходних поглавља, за упознавање читаоца са стилем писања, начином објашњавања и методологијом уџбеника. Указује се на јасне предности семиотичког приступа и на комплексност наративног текста. За све елементе који су дефинисани у теорији, читаоци су добили и њихову реализацију у пракси.

Закључујемо, дакле, да се уџбеник не задржава само на методологији писања већ укључује и све нивое који су повезани са процесом писања. Прихваћеност приче међу читаоцима, превођење и ауторска одговорност подједнако су анализирани аспекти. Сва обећања аутора су испуњена, те смо става да је уџбеник *Прозна књижевност: Увод у семиотику наратива* адекватан и међународно релевантан уџбеник за студенте основних академских студија енглеског језика и књижевности. Не само да ће им понудити ваљану основу за сва сложена књижевна дела која ће читати, већ ће им помоћи да разумеју природу наратива било које врсте.

Примљен: 3. марта 2025.

Прихваћен марта 2025.